

Jiří Wolf

Z dziejów i współczesności Muzeum Miejskiego w Duchcowie

Studia Muzealno-Historyczne 8, 135-148

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jiří Wolf (Městské Muzeum v Duchcově)

Z dziejów i współczesności Muzeum Miejskiego w Duchcowie

Początki muzealnictwa w Duchcowie (niem. Dux) sięgają dosyć daleko w przeszłość. Według duchcowskich dziekanów zbiory o charakterze muzealnym gromadził przede wszystkim tutejszy hrabiowski ród Valdštejnów¹. Pierwszym duchcowskim kolekcjonerem był Jan Bedřich z Valdštejna² (1642–1694), praski arcybiskup i przyjaciel wybitnego uczonego doby baroku Athanasiusa Kirchera (1602–1680). To od niego właśnie miał w swojej bogatej duchcowskiej bibliotece „muzealne” dzieło *Romani Collegii Societatis Jesu Musaeum celeberrimum*, wydrukowane w Amsterdamie w 1678 r.³. František Josef Jiří z Valdštejna (1709–1771)⁴ w latach 1732–1736 stał się posiadaczem obszernego zbioru obrazów, otrzymanego w spadku po hrabim Felixie Vršovcu Sekerce, i przywiózł go do Duchcowa⁵. W kierunku nauk przyrodniczych zbiory rozszerzył František de Paula Adam z Valdštejna (1779–1823), który według wzmianek pisemnych P. Josefa Blažeja Stowassera był „celeberrimus botanicae scientiae aliarumque artium philologus, variarum doctorum societatum commembrum”⁶. Pochodząca z tamtego okresu rycina ukazuje go jako uczonego otoczonego stosami książek. O zbiorach Valdštejnów w Duchcowie, mających charakter muzealny, wspomina w odręcznej autobiografii także Václav Krolmus (1790–1861), jeden z prekursorów współczesnej czeskiej archeologii i etnografii.⁷

Duchcowskie muzeum miejskie nawiązuje do tradycji sięgającej roku 1896. Mała inauguracyjna wystawa, zlokalizowana w tamtejszym ratuszu, została otwarta przez Franza Xavera Reidla (1845–1921), duchcowskiego starostę i autora pierwszego histo-

1 Polska forma nazwiska rodowego Panów na Valdštejnie brzmi: Wallenstein lub Waldstein.

2 L. Toman, K. Hausnerová, *Děkanská knihovna v Duchcově – vývoj a dochování historického fondu*, „Porta Bohemia” 6, Litoměřice 2013, s. 7–43.

3 J.M. Havlík, *Jan Fridrich z Valdštejna, arcibiskup a mecenáš doby barokní*, Praha 2016; *L. Antonín, Kircheriana v zámecké knihovně Mnichovo Hradiště*, „Miscellanea oddělení rukopisů starých tisků Národní knihovny v Praze” 1998, t. 15, s. 186–196; J. von Schlosser, *Die Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance*, Lipsk 1908, s. 104.

4 J. Hrbek, *Barokní Valdštejnové v Čechách*, Praga 2013, s. 150–151, 340–341.

5 L. Machytka, *Zum Verkauf Waldsteinischer Bilder nach Dresden im Jahre 1741*, „Jahrbuch der Staatlichen Kunst Dresden” 1986, s. 67–73.

6 Státní okresní archiv Teplice, Farní úřad Duchcov, Liber memorabilium, pag. 111.

7 Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha, 14 G 13–14, „Václav Krolmus”.

rycznego opracowania dotyczącego dziejów miasta *Beitrag zur Geschichte von Dux*. Przy założeniu Muzeum Miejskiego w Duchcovie asystował wybitny, aczkolwiek jednocześnie bardzo antyczesko nastawiony historyk. Był to specjalista w dziedzinie wojny trzydziestoletniej oraz lokalnej historii (Teplice, Krupka, Duchcow) Hermann Hallwich (1838–1913), pełniący funkcję przewodniczącego tutejszego muzealnego kuratorium⁸. Głównym powodem, dla którego założono Muzeum Miejskie w Duchcovie były starania drobnych niemieckich przedsiębiorców, skupionych wokół historyków Franza Xavera Reidla oraz Hermanna Hallwicha, aby zachować jak najwięcej informacji o „pierwotnym” niemieckim charakterze miasta Duchcow w obliczu jego wyraźnego szeszczania. Już na przełomie XIX i XX w. ze względu na napływ siły roboczej z centralnych ziem czeskich miasto uważane było za etnicznie najbardziej czeskie na Pogórzu Rudawskim, proporcja między Czechami a Niemcami była tam niemal wyrównana już przed wybuchem I wojny światowej.

Od początku istnienia muzeum było bogate w różnorodne zbiory. Po wyraźnym wzroście ich liczby, z powodu licznych darów miejscowych Niemców, przeniesione zostało do budynku zakupionego w mieszczańskiej części Duchcowa, tzw. Dreiunke-rowie, przy ulicy Blińskiej. Ekspozycja muzeum składała się siedmiu części: 1. Prehistoryczna oraz nauk przyrodniczych; 2. Ludowa biblioteka oraz czytelnia; 3. Ogród muzealny; 4. Historia sztuki oraz etnografii; 5. Mieszczańska izba; 6. Lokalna historia; 7. Archiwum miejskie. Szczegółowe informacje o pierwszej fazie rozwoju duchcowskiego muzeum podają zachowane do dzisiaj pisane ręcznie roczne sprawozdania z lat 1902–1911.

Po powstaniu w 1918 r. niezależnej Czechosłowacji doszło do stopniowego rozdzielenia muzealnictwa w Duchcovie na dwa oddziały – czeski i niemiecki. Muzeum czeskiej mniejszości założone zostało w roku 1922. Swoją siedzibę miało na duchcowskim zamku, który Czechosłowacja otrzymała od rodu Valdšteínów. Muzeum kierował czeski urzędnik Mstislav Draxl (1898–1985). Zostało zamknięte wraz z aneksją Sude-tów w roku 1938, zbiory i dokumentacja nie zachowały się.

Obecne muzeum swoją kolekcją nawiązuje do muzeum niemieckiego, które w latach 1925–1932 stopniowo zmieniało się z prowadzonego przez Niemców muzeum miejskiego we wspólnotowe niemieckie muzeum w Duchcovie, które zajmowało się nauką o ojczyźnie. Do formalnego potwierdzenia tej decyzji doszło postanowieniem urzędu ziemskiego w Pradze 16 kwietnia 1932 r., kiedy muzeum zostało definitywnie przemianowane na Verein-Deutsches Heimatmuseum in Dux⁹.

Najważniejsza działalność duchcowskiego muzeum była związana z profesjonalnymi badaniami archeologicznymi, którym poświęciły się dwie wyraziste osobowości. Jedną z nich był Josef Glott, który zajmował się archeologią czasów prehistorycznych

8 J. Bureš, M.B. Soukup, *Hermann Hallwich und das Duxer Museum*, w: *Hermann Hallwich (1838–1913) Historiker und Sammler, Funktionär und Politiker*, R. Rebitsch, J. Kilián, M. Svoboda (eds.), Innsbruck 2014, s. 129–139.

9 J. Wolf, *Z dějin duchcovského muzea*, Duchcov 2006, passim.

w okolicy Duchcowa i opublikował na ten temat szereg prac. W 1940 r. został powołany do niemieckiego wojska, a pod koniec wojny zginął¹⁰. Współpracownicą Josefa Glotta w dziedzinie archeologii była Hermina Davidová-Mayová. Jesienią 1932 prowadzili razem prace wykopaliskowe na terenie słowiańskiej osady w Zabušanach, ale ich współpraca przy badaniach archeologicznych była o wiele rozleglejsza¹¹. Hermina Davidová-Mayová (1891–1986) należy do najwybitniejszych postaci czeskiego muzealnictwa. Mimo że była w trzech czwartych Czeszką, przez całe życie uważała się za Niemkę. Studiowała na uniwersytecie w Černovicach (ukr. Чернівці, pol. Czerniowiec), następnie co najmniej dwa semestry na uniwersytecie w Pradze, a potem w Wiedniu, jednak nie wiadomo, czy ukończyła edukację. Oprócz tego, że prowadziła prace pedagogiczną, była przede wszystkim pierwszą kobietą archeologiem w Czechach. W latach 1925–1926 podjęła próbę wydawania czasopisma ukierunkowanego na historię regionu „Heimat und Volk”. W tworzeniu czasopisma brali udział znakomici badacze z różnych dziedzin nauk humanistycznych, jak np. etnograf Josef Blau (1872–1960)¹², historyk sztuki Josef Opitz (1890–1963)¹³ oraz wybitni miejscowi wydawcy średniowiecznych historycznych dokumentów (Augustin Müller, Karl Kochmann)¹⁴. Z innymi znanymi historykami kultury oraz prawnymi z rejonu niemieckich Sudetów (Wilhelm Weizsacker, Heinrich Ankert, Viktor Karell itd.) spotykała się na konferencjach naukowych. Sama Hermina Davidová-Mayová czasopismo „Heimat und Volk” wzbogacała lokalnymi badaniami ukierunkowanymi zwłaszcza na początki okresu nowożytnego, do których materiały czerpała ze źródeł pisemnych. Pod nazwą „Memorabilium des Abts Laurenz 1650–1691” zachowały się m.in. jej notatki fragmenty z obszernego manuskryptu opata osekckiego klasztoru Laurentia Scipiona (1611–1691). Badaczka była także znawczynią miejscowych źródeł epigraficznych, co wyraźnie odzwierciedla zachowany w rękopisie wykaz zabytków sztuki z regionu duchcowskiego, często z transkrypcją napisów¹⁵.

Do głównych zainteresowań Herminy Davidovej-Mayovej związanych z życiem zawodowym należała archeologia, co wyraźnie odróżniało ją od innej wybitnej postaci,

10 J. Glott, *Ein schnurkeramisches Grab bei Schladnig a. Biela (Bezirk Dux)*, „Sudeta” 1926, t. 2, s. 41–44; tenże, *Neue steinzeitliche Funde bei Schladnig (Bezirk Dux)*, „Sudeta” 1929, t. 5, s. 165–167.

11 K. Sklenář, *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*, Praha 2005, s. 129, 189.

12 P. Lozoviuk, *Interethnik im Wissenschaftsprozess – Deutschsprachige Volkskunde in Böhmen und ihre gesellschaftlichen Auswirkungen*, Leipzig 2008, s. 240–241; J. Blau, *Heimat und Volkstum*, „Heimat und Volk, Zeitschrift für Freunde der Dux-Biliner Heimat. Mitteilungsblatt der Heimatmuseen” 1925, t. 1, s. 4.

13 M. Bartlová, *Život a dílo Josefa Opitze*, w: *Gotické malířství a sochařství v severozápadních Čechách. Sborník kolokvia k 70. Výročí výstavy Josefa Opitze*, Ústí nad Labem 1999, s. 8–23; J. Opitz, *Der Schmerzensmann (Ein neuentdecktes Bild vom Meister J.W. in der der Stadtkirche)*, „Heimat und Volk, Zeitschrift für Freunde der Dux-Biliner Heimat. Mitteilungsblatt der Heimatmuseen” 1925, z. 2, s. 2.

14 J. Wolf, *Hermine May a pokusy o vydávání časopisu Heimat und Volk v duchcowském muzeu, w: Fenomén muzeum v 19. a první polovině 20. století*, red. M. Oubrechtová, V. Zeman, Ústí nad Labem 2011, s. 177–184.

15 Muzeum města Duchcova, S-II, Dziedzictwo Herminy Davidovej-Mayovej, karton nr 1.

Hermína Davidová-Mayová

Burmistrz F.X. Reidl, założyciel Stadt Muzeum Duchcovie;
wszystkie fot. Muzeum města Duchcova

Obecna siedziba Muzeum Miasta Duchcowa

Fragment stałej wystawy o historii Duchcowa

Srozná vražda,

ķterou spáchal Edward Rodewald z nowých Zabruzan (okre-
su Duchcowského w noci k 8. Lednu 1862 na své rodině
sestáwající z manželky, newlastnj deery a čtyř djetek vlastnjch:
Edwarda, Josefy, Gustawa a Marie.

Edward Rodewald, páchatel neshňané dosud vraždy narodil se 1827 14. prosince w
Einwalde z manželů Wiléma a Anny Rodewald, gichžto manželstwj brzy po snátku rozvedeno
bylo, tak že Edward Rodewald u své matky co pradlený w Teplici se žiwěj wyrostl, tam
do školy chodil a obumnjckému řemeslu se vyučil.

On dobře uměl pracowat, také we Wjdni a w Gelowci krátký čas se zdržowal, až
pak po svém návratu w roce 1851 Josefu Wildounowou ze Wfeschlap, ķterá nemanželskou
deeru Marii Annu u sebe měla, za manželku pogmul, w nowých Zabruzanech domek w ceně
600 zl. r. ě. sobě wystawěl a tam co mistr šewcovský se usadil.

W prwnjch letech svého manželstwj řemeslo své dosti pilně promozowal, mnoho peněz
wydělal, a svou rodinu, ķterá mimo newlastnj deeru na čtyř djetky Edwarda, Josefu, Gustawa a
Marii wzrosla, poctiwě měl užiwit. Své děti gakož i newlastnj deeru měl slegně rád.

Později wšak počal zanedbáwati své řemeslo chodě často do Teplic a zabýwage se čtenjm
knih a nowin, wydělel geho štal se menšjm, tak že propustiw towarýše gen od správky se žiwil, a
práci sam roznášege mnoho času stratil, čjmž ku konci roku 1861 w dluhý uwážl a dlužnici geg za-
čali upomjnat.

Ke wšemu tomu přidružila se hřjšná láska k newlastnj deře Marii Anně, ķterá po
wyzraděnj toho poměru genu wjce po wůli býti nechtěla.

Následkem toho powstaly často hádky a rúznice mezi Edwardem Rodewaldem a geho
manželskou ķterá bywšji w listopádu 1861 od něho potlučena k své matce řekla: Wy wšichni budem
gednou w krwi ležet.

Edward Rodewald obdržew dne 7. ledna 1862 od swagra ze Wfeschlap 17 zl. 70
kr. r. ě. šel s newlastnj deerou, ķterou wždy sebou bráwal, do Krupky, kdež na starý dluh za
řáže 10 zl. zaplatiw při tom narýkal, že se mu zle webe.

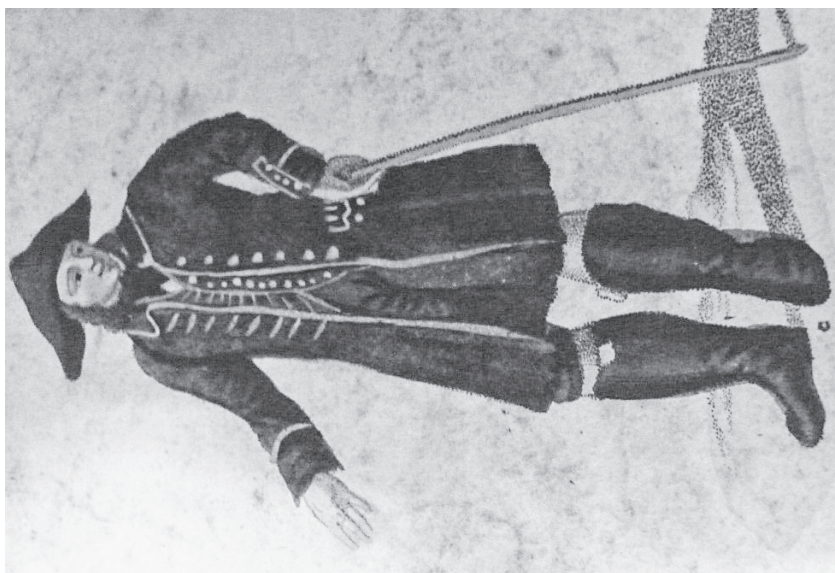
Těhož dne na cestě k domowu šibowal plačejci Marii Anně, ķterá geho nárúžiwosti wjce
nechtěla býti po wůli, že od dálšjho obcowánj s nj pomalu uštane, načež přjgda domu po wečeri w

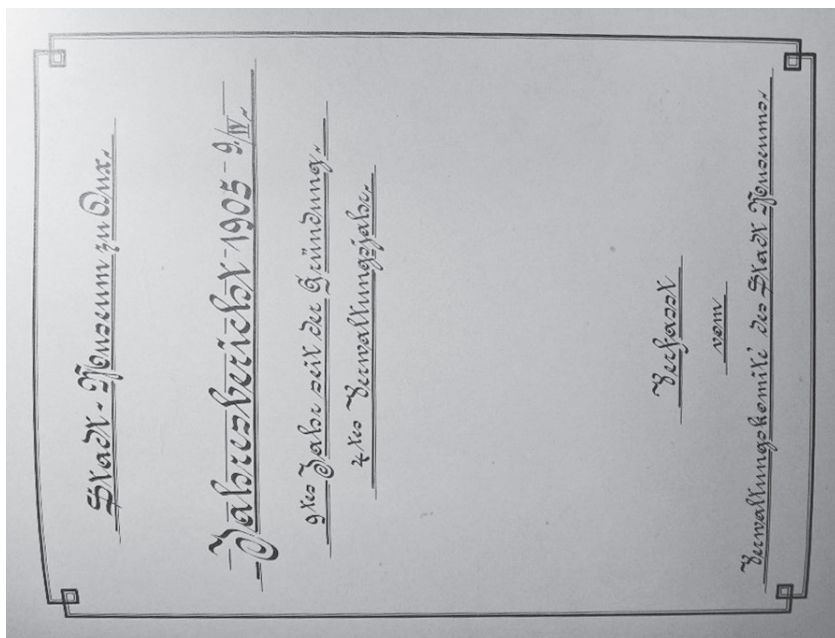

Nagrobek 1562 r.; zbiory Muzeum města Duchcova

Strój męski okolic Duchcowa; zbiory Muzeum miasta Duchcowa

Sprawozdanie działalności Stadt Muzeum Duchcowie za 1905 r.;
zbiory Muzeum miasta Duchcowa

miejscowego badacza prehistorii Roberta Karla von Weinzierla. W skład jej prywatnej biblioteki, czego dowodzą należące do badaczki pieczętki, wchodziły liczne prace dotyczące archeologii (wydawane np. przez Gustava Kossinę lub Hansa Reinerta)¹⁶. Chyba największym osiągnięciem Herminy Davidovej-Mayovej były wykopaliska lateńskich grobów w Libkovicach, które kontynuowała nawet po 1945 r. Po zakończeniu II wojny światowej nie została zmuszona do zrzeczenia się niemieckiego obywatelstwa ze względu na swoje pochodzenie z mieszanego małżeństwa. Była spoiwem między dziejami starego oraz nowego – powojennego – muzeum. Została zwolniona z duchcowskiego muzeum w 1951 r., po niej kustoszami byli dwaj urzędnicy, nieposiadający właściwego na to stanowisko wykształcenia: Adolf Merten¹⁷ w latach 1952–1957 oraz Václav Kukla w latach 1957–1963. Następnie stanowisko kustosa duchcowskiego muzeum nie zostało obsadzone. Zbiory zaczęto stopniowo rozdawać okolicznym instytucjom (Pałac w Duchcovie, Muzeum Regionalne w Teplicach, Muzeum Miasta Usti nad Łabą, Muzeum Artystyczno-Przemysłowe w Pradze). Miasto zachowało w całości tylko księgozbiór (łącznie ze zbiorami poświęconymi Giacomo Casanovie), kolekcję grafiki oraz stare archiwum muzealne. W roku 1994 r. działalność muzeum została przywrócona dzięki aktywności duchcowskiego patrioty Josefa Zády (1923–2002)¹⁸ oraz dziennikarza i historyka regionu Pavla Koukala (1944–2014). Na jego siedzibę wybrano mieszczkański dom, który został zrekonstruowany z funduszy miejskich. Następnie w 1996 r. dokonano przeprowadzki do budynku przy ul. Masarykowej¹⁹. Stopniowo do muzeum zaczęły powracać zbiory biblioteczne oraz pozostałości kolekcji. Został wybudowany również magazyn zbiorów oraz otwarto nową ekspozycję: „Historia miasta Duchcov” (2001). Na czele muzeum stoi Anna Šejvlová, która zatrudniła dwóch wykwalifikowanych pracowników, będących absolwentami studiów historycznych – specjalistę od dawniejszych dziejów (początków nowożytności) w roku 1999 oraz eksperta w dziedzinie XIX i XX w. w 2005 r. Ich wspólnym zadaniem było zanalizowanie pozostałości zbiorów pochodzących ze starego muzeum, założonego w 1896 r., które należały do majątku miasta, oraz rozpoczęcie systematycznych badań historii Duchcowa i okolic.²⁰

W całości zachował się do dzisiaj praktycznie tylko księgozbiór ze starego duchcowskiego muzeum. Jedną z najbardziej godnych uwagi kolekcji Muzeum Miasta Duchcowa jest zbiór rękopisów²¹. Jego częścią jest na przykład najstarsza górnicza

16 Tamże.

17 O sposobie prowadzenia badań naukowych przez Adolfa Mertena świadczą artykuły: A. Merten, *Rebelanti z Ledvic*, „Ústecké kapitoly vlastivědné” 1955, 8–89; tenże, *Kdy a jak vzniklo duchcowské museum*, tamże, s. 91. O nim też: Státní okresní archiv Teplice, zespól: A. Merten 1919–1973, sygn. 939.

18 J. Wolf, *Za Josefem Zádou*, „Archivní časopis” 2002, s. 173–174.

19 P. Koukal, J. Drbohlav, *Městské muzeum v Duchcově 1896–1996*, Duchcov 1996, passim.

20 J. Wolf, *Z dějin duchcowského muzea*, Duchcov 2006, s. 32.

21 *Rukopisné fondy muzeí a galerií v České republice*, red. M. Tošnerová, Praha 2001, s. 48, 49; J. Linda, A. Fidlerová in., *Repertorium rukopisů 17. a 18. století z muzejních sbírek v Čechách I/1*, Praha 2003, s. 377–388.

księga w Czechach, prowadzona od 1512 r.²², lub znana w całej środkowej Europie kronika świata Andreasa Augustina Fiedlera (1630–1691)²³. Wspomina o niej już Miloslav Volf w swoim sprawozdaniu na temat zawartości miejskiego archiwum, które było częścią muzeum²⁴. Interesujący jest również rękopis z roku 1732 „Polyanthea nova, rara et inivia” autorstwa Franciscusa (lub Fridericusa) Weizenbecka – warte uwagi jest, że uznaje się go za jedyny manuskrypt w Czechach, który należy do popularnej w Polsce formy piśmiennictwa *silvae rerum*. Dzieło wybitne stanowi również zbiór rękopisów ksiąg modlitewnych pochodzących z okolic Duchcowa z XVIII i początków XIX w.²⁵. Dostycie interesujący jest też dział starych druków z dziełami Bohuslava Balbína, Václava Vojtěcha Červenky z Věžnova, ale także Adama Lonicera albo Laurentia Beyerlincka, obejmujący 285 woluminów do roku 1800 i 268 tytułów do roku 1850.

Za wyjątkową należy uznać część księgozbioru poświęconą osobie Giacomo Casanovy. Łączy ona zainteresowania różnych europejskich badaczy. Jej podstawę tworzy szereg książek Bernharda Marra (1856–1940), skupiających się przeważnie na osobie Giacomo Casanovy. Kolekcja zawiera najróżniejsze wydania (niemieckie, francuskie, włoskie) jego pamiętników, monografii i beletrystycznych opracowań oraz utworów poświęconych słynnemu Włochowi, pochodzących z XIX oraz z początku XX w. Szczególnie cenne są prace oryginalne dotyczące samego Casanovy lub jego czasów, m.in. *Histoire de ma Fuite des Prisons de la Republique de Venise*, Leipzig 1788 lub *Vita di Sebastiano Giuseppe di Carvalho e Melo, Marchese Di Pombal*, bez miejsca wydania, 1781 (t. 1–5). Najcenniejszy w starej części biblioteki jest zbiór litograficznych wizerunków i pamiątek po Casanovie. Zostały one nabyte przez Bernharda Marra i zebrane do dwudziestu potężnych foliałów. Podobnie cennych jest sześć plików autentycznej korespondencji Bernharda Marra z europejskimi badaczami Casanovy.

Księgozbiór ten, który został włączony w skład duchcowskiego muzeum po śmierci Bernharda Marra, był oraz jest stale uzupełniany o literaturę odnoszącą się do postaci Giacomo Casanovy; obecnie liczy 977 elementów. Biblioteka w Duchcowie jako jedyna w Czechach oraz jedna z niewielu w Europie posiada własną kompletną kolekcję czasopism: „Casanova Gleannings/Revue internationale d'études casanoviennes et dix huitiemistes”, wydawane przez Francisca L. Marsa, i „Intérmediaire des Casanovistes”, wychodzące najpierw w Rzymie a potem w Genewie. Do biblioteki systematycznie dostarczają swoje prace europejscy naukowcy zajmujący się Casanową, którzy do duch-

22 J. Wolf, *Horní kniha města Krupky z let 1512–1533 (1535)*, „Archivní as opis” 2007, t. 57, s. 21–24.

23 P. Rak, J. Wolf, *Andreas Augustin Fiedler (barokní historik z Chomutova)*, „Porta bohemica” 2007, z. 4, s. 146–160; J. Wolf, *Chomutov v letech 1630–1679 v kronice Andrease Augustina Fiedlera*, in. *Cromotovia* 2007, red. P. Rak, Chomutov 2008, s. 106–141.

24 Muzeum města Duchcowa, S-II, dziedzictwo Hermíny Davidovej-Mayovej, karton nr 1.

25 Przegląd rękopisów ksiąg modlitewnych w Muzeum Miasta Duchcowa podaje J. Wolf, *Lidová zbožnost v Krušnohoří a Podkrušnohoří na počátku 19. století*, „Muzejní a vlastivědná práce” 2008, z. 2, s. 3–18. Inne rękopisy ze zbiorów muzeum w Duchcowie zob.: J. Wolf, *Vinné recepty v barokním rukopise ze sbírek duchcowského muzea*, w: *Trpké býti zdá se? Víno a vinařství v českých zemích ve středověku a raném novověku*, red. Jan Kilián, Mělník 2009, s. 251–255.

cowskiego muzeum przybywają, aby prowadzić badania, m.in.: Marco Leeflang, Eero Saarenheimo, Didier Kihli-Sagols, Ilona Kovács, Judith Summers, Ian Kelly. Częścią biblioteki jest także archiwum niderlandzkiego badacza Marca Leeflanga, zawierające opatrzone komentarzem wypisy litograficznych kopii pism Casanowy, wykonanych przez Bernharda Marra. Główna biblioteka muzeum zawiera 7251 elementów. Znajdują się w niej praktycznie wszystkie niemieckie utwory traktujące o historii regionu, powstałe do roku 1945. Należą do nich dzieła takich miejscowych uczonych, jak: Rudolf Knott, Adolf Kreuz, Hermann Hallwich, Augustin Müller, Karl Kochmann, Wilhelm Weiszäcker, Gustav Simon, Carl Gustav Laube, Josef Nake itd. Do kolekcji muzeum można również zaliczyć w mniejszym lub większym stopniu zachowane serie niemieckich periodyków („Heimat und Volk”, „Duxer Zeitung”, „Erzgebirgzeitung”, „Mitteilungen des Vereins der Deutschen in Böhmen”). W dzisiejszych czasach biblioteka jest uzupełniana o dzieła należące do kanonu światowego dziejopisarstwa (Philippe Ariès, Jacques Le Goff, Jean Delumeau, Emanuel Le Roy Ladurie, Bronisław Geremek itp.)²⁶.

Niezależną część zbiorów muzealnych zawierają archiwa, w których najcenniejsze jest archiwum starego muzeum oraz dziedzictwo Bernharda Marra²⁷, Herminy Davidovej-Mayovej²⁸, a także zawodowego ilustratora Otakara Zejbrlíka²⁹.

Zbiór grafiki, pochodzący ze starego muzeum, stanowią przede wszystkim dzieła z XIX w., chodzi tutaj o kompletną kolekcję ilustracji Duchcowa, Oseka, Bíliny oraz innych okolicznych miejsc³⁰. Ogromny, dotąd jeszcze nieopracowany, pozostaje zespół starych fotografii o tematyce duchcowskiej.

Zbiór artystyczno-historyczny obejmuje np. ręcznie wyszywane sztandary (niemieckiego chóru w Duchcowie z roku 1902, czeskiego towarzystwa cyklistów w Duchcowie z roku 1923, pobliskiej gminy Háj) oraz zbiór cytr jako typowego instrumentu muzycznego, który można było znaleźć w wielu domach na Pogórzu Rudawskim. Dodatkowo kolekcja ta zawiera fragmenty syderolitu, wydobywanego do roku 1890 tylko w Duchcowie i Unčinie; dodano do nich elementy wyrobów duchcowskiego mistrza porcelany Eduarda Eichlera.

Na szczególną uwagę zasługują zabytki epigraficzne, których dokumentacją w szerszym kontekście geograficznym zajmują się pracownicy muzeum, a które są częścią muzealnego lapidarium. Znajdziemy pomiędzy nimi np. fragment średniowiecznej chrzcielnicy z romańskiego kościółka św. Jerzego, umiejscowionego w Duchcowie; część płyty nagrobnej z XV w.; zbiór trzech renesansowych nagrobków (dwa figuralne oraz jeden z inskrypcją) z lat 1563–1600; płytę ołtarza z Elkersdorfu; trzy upamiętniające kamienie postawione przez oseckiego opata Laurentia Scipiona w roku 1674 itd.

26 Muzeum Miasta Duchcow, wykaz zbiorów biblioteki.

27 Tamże, S-XXV, dziedzictwo Bernharda Marra.

28 Tamże, S-II, dziedzictwo Herminy Davidovej-Mayovej.

29 Tamże, SXXVIII, dziedzictwo Otakara Zejbrlíka.

30 Zbiór grafiki liczy 140 oryginalnych ilustracji.

Oprócz gromadzenia zbiorów historycznych główne zadanie muzeum oraz jego pracowników polega na popularyzacji działalności badawczej. Historyczna oraz naukowa aktywność muzeum przejawia się na kilku płaszczyznach. Pierwsza z nich utożsamiana jest z działalnością badawczą ukierunkowaną na analizę pierwotnych źródeł dziejów Duchcowa z XII i XIII w. w archiwach oraz bibliotekach (Archiwum Państwowe w Pradze, archiwum Muzeum Narodowego w Pradze, biblioteka kapucynów w Pradze, Archiwum Państwowe w Litomierzycach, Archiwum Państwowe w Teplicach, Państwowe Archiwum w Moście). Dalsze prace związane są ze stworzeniem wykazu teplickich inskrypcji z okresu XIV–XVIII w. Oprócz tego muzeum zajmuje się również heurystyczną pracą dotyczącą czasów rewolucji przemysłowej i codzienności klasy robotniczej w Duchcovie w XIX w. (Archiwum Narodowe w Teplicach, Archiwum Państwowe w Moście) oraz opracowaniem zbioru witraży pochodzących z regionu teplickiego.

Następna płaszczyzna badań historycznych dotyczy publikacji ich wyników w czasopismach naukowych lub wystąpien podczas konferencji specjalistycznych. Zwieńczeniem tych długotrwałych badań są prace syntetyczne. W latach 2011–2013 została skoordynowana i częściowo spisana przez pracowników muzeum pierwsza współczesna historyczna monografia dziejów Duchcowa, następnie wydana przez Lidové Noviny w Pradze. W 2016 r. dokończono kilkuletnią pracę nad kompilacją *Sylloge inscriptionu* z rejonu teplickiego, obejmującą 400 inskrypcji datowanych od XIV do XVIII w. Wykaz powstał w współpracy z archeologiem Michałem B. Soukupem z Regionalnego Muzeum w Moście. Do książki, która wyszła drukiem, badania początkowe opracowała młoda Francuzka Eva Caramello z Uniwersytetu w Poitiers – uczennica jednej z najślawniejszych badaczek epigrafiki Cécile Tréffort. Oprócz tego jednym z pięciu naukowych recenzentów jest Marcełi Tureczek, uczeń prawdopodobnie najbardziej dziś prominentnego polskiego epigrafika Joachima Zdrenki, powiązanego z Pracownią Epigraficzną Instytutu Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Najważniejszą formą działalności specjalistycznej muzeum są jednak prace popularyzatorskie – regularne publikacje pisanych przystępnym językiem artykułów o nowych odkryciach w lokalnym periodyku „Duchcowské noviny”. Innym przejawem popularyzacji było wydanie zeszytów muzealnych „Monografie Muzea města Duchcova”. Jak na razie w dwóch seriach ukazało się 14 broszur, przeważa w nich tematyka

kulturalna oraz dotycząca nauk przyrodniczych. Publikacje te miały stać się dla tutejszych mieszkańców i turystów czymś na kształt encyklopedii okolic Duchcowa³¹.

Osobny rozdział, który jest ściśle związany z popularyzacją historii i nauki o ojczyźnie, przedstawia działalność grupy powstałej w 2007 r. przy Muzeum Miasta Duchcowa, zajmującej się dziejami okolicy. Stowarzyszenie to przez cały okres swojej aktywności zorganizowało 45 akcji – wycieczek, wykładów oraz warsztatów dla zainteresowanych historią okolic Duchcowa.

Popularyzacja lokalnej historii realizowana jest w ramach jednej stałej ekspozycji, utworzonej po dłuższych przygotowaniach w 2001 r., nazwanej „Historia miasta Duchcowa”. Ukazuje ona dzieje naszego miasta od paleontologicznych oraz archeologicznych znalezisk aż do współczesności. Co miesiąc zmieniają się ekspozycje tematyczne w Poppelovej sali wystawowej Muzeum Miasta Duchcowa. Autorem większości wystaw historycznych, skupiających się na dziejach miasta w XIX i XX w., jest Jiří Bureš.

Muzeum w Duchcovie poprzez wyżej wymienione działania pełni swoje główne zadanie, którym jest uświadamianie złożoności rozwoju naszego regionu, zagrożonego dzisiaj eksploatacją górnictwem i problemami społecznymi, oraz przyczynianie się do wzmocnienia wśród ludzi poczucia przynależności do regionu.

Tłumaczenie z języka czeskiego Zuzanna Brzoza i Alicja Klon

---

31 Tematyka kulturalna: S. Ostrovská, *Nové objevy o našem Benátčanovi*, Duchcov 2003; J. Wolf, *Ze starého Duchcova*, Duchcov 2003; J. Bureš, *Duchcowská každodennost*, Duchcov 2005; J. Wolf, *Z dějin duchcovského muzea*, Duchcov 2006; M.B. Soukup, *Středověké Duchcovsko*, Duchcov 2009; V. Honys, *Varhany a varhanářství Duchcovska*, Duchcov 2012; J. Bureš, *Vitřáče Duchcovska*, Duchcov 2013; J. Hanzlík, J. Bureš, *Moderní architektura Duchcova*, Duchcov 2014. Tematyka dotycząca nauk przyrodniczych: J. Černý, V. Vysoký, *Hmyz na Duchcovsku*, Duchcov 2004; Z. Dvořák, M. Radoň, *Geologie a mineralogie Duchcovska*, Duchcov 2004; Č. Ondráček, *Rostliny na Duchcovsku*, Duchcov 2007; Z. Dvořák, M. Radoň, *Paleontologie Duchcovska*, Duchcov 2008; J. Roth, *Houby na Duchcovsku*, Duchcov 2010; *Urodela duxoviensia*, red. J. Wolf, V. Zavadil, Duchcov 2011.

Jiri Wolf (Duchcov History Museum)

The past and present times of the Duchcov History Museum

The origins of museums in Duchcov (ger: Dux) date back to Jan Bedřich of Waldstein (1642-1694). The Duchcov City Museum refers to the tradition dating back to 1896. The small inaugural exhibition, located in the local town hall, was opened by Franz Xaver Reidl (1845-1921), Duchcov district governor and the author of the first historical study on the history of the city entitled *Beitrag zur Geschichte von Dux*. After the creation of independent Czechoslovakia in 1918 there was a gradual separation of the museums in Duchcov into two branches - Czech and German. The museum of the Czech minority was founded in 1922. Its headquarters was at the Duchcov castle that Czechoslovakia received from the family of Valdštejn. The museum was led by a Czech official Mstislav Draxl (1898-1985) and was closed after the annexation of the Sudetenland in 1938. Both the museum exhibits and documents were not preserved. The current museum's collection refers to the traditions of the German museum. The character of the museum was formed by, among others, archaeologists Josef Glot and Hermina Davidová-Mayová. After 1963 the museum became smaller and the exhibits were donated to the surrounding institutions (Duchcov Palace, Teplice Regional Museum, the Museum of the City of Usti on the Labem, the Museum of Art and Industry in Prague). In 1994, the activities of the museum were restored thanks to the activities of a local patriot Josef Záda (1923-2002) and a journalist and historian of the region, Pavel Koukala (1944-2014).

Key words: Museum, Duchcov, Dux, Czech Republic, city museums